

בראשית פרק יז – ברית מילה

בפרק י"ז ה' נכרתת ברית נוספת בין הקב"ה לבין אברהם.
 הקב"ה שב ומבטיח לאברהם ארץ וזרע ובנוסף מבטיח לו שהוא יהיה אלוקי העם שיצא מזרעו.
 אברהם נדרש לעבוד את ה' בתמימות (פס' א') ולמול את עצמו ואת בני ביתו (פס' ט-יד).
 בנוסף לברית הנכרתת, הקב"ה הודיע לאברהם לראשונה שהבטחת הזרע תתקיים דווקא בבן שייוולד לאברהם מאשתו שרה, ונקב מועד: בעוד שנה.
 להוראת הפרק יוקדשו 2 שיעורים.

מבנה הפרק ומוקדי ההוראה:

1	חלוקת הפרק	זיהוי מסגרת הברית: "וירא ה' אל אברהם" "ויכל לדבר אתו ויעל ה' מעל אברהם"
2	ההבטחה לאברהם ולזרעו	שלוש ההבטחות של הקב"ה לאברהם ולזרעו "התהלך לפניי"- מדרש תנחומא לתלמידי 5 יח"ל- ר' יוסף בכור שור
3	הציווי על ברית המילה	חלקו של אברהם בברית: הציווי על ברית המילה מקורות נוספים: ספר החינוך והרב גרוסמן על משמעותה של ברית המילה
4	השוואה:	מה מוסיפה ברית זו על קודמותיה? האברבנאל לפסוק ד
5	הבטחה לאברהם ולשרה	הבטחה (פרטית) לאברהם ולשרה שינוי השם: רש"י טו על מדרש השם של שרה תגובותיו של אברהם: רש"י יז- צחוקו של אברהם רש"י יח- בקשתו של אברהם - "לו ישמעאל יחיה לפניך"
6	קיום ציווי ברית המילה	אברהם מקיים את מצוות המילה רש"י כג "בעצם היום הזה"

1. חלוקת הפרק

אחת הדרכים לחלוקת פרק היא באמצעות זיהוי מסגרת וכן זיהוי האמירות השונות בפרק (לעיתים הפתיחה ב"ויאמר" עשויה לסייע לנו).
 התגלות ה' לאברהם בפרק זה תחומה במסגרת:
 "וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו" (א)
 "ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם": (כב)

תיחום התגלות ה' לאברהם (פסוקים א-כב) במסגרת יוצר הבחנה בין דברי ה' לאברהם לבין הביצוע של הדברים על ידי אברהם (כג-כז). הפרק מתחלק לשני חלקים כאשר חלקו הראשון - התגלות ה' לאברהם נחלק גם הוא לפסקאות הפותחות בהתגלות או בדבר ה' לאברהם.

חלק ראשון: דברי ה' לאברהם

1. פסוקים א-ב: כותרת "וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו" (א) (פסוק ג- תגובת אברהם)
2. פסוקים ד-ח: הבטחה לאברהם ולזרעו "וַיֹּדְבַר אֱלֹהִים לְאַמְרָ" (ג)
3. פסוקים ט-יד: דרישה מאברהם ומזרעו "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם" (ט)
4. פסוקים טו-כב: הבטחה (פרטית) לאברהם ולשרה "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם" (טו)

חלק שני: פסוקים כג-כז קיום הציווי

מיומנות: חלוקת פרק

2. פסוקים א-ח: ההבטחה לאברהם ולזרעו

א וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשָׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים:
ב וְאַתָּנָה בְרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אֹתְךָ בְּמֵאָד מְאֹד:
ג וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו וַיֹּדְבַר אֱתוֹ אֱלֹהִים לְאַמְרָ:
ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאֵב הַמּוֹן גּוֹיִם:
ה וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אֵב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיךָ:
ו וְהִפְרַתִּי אִתְּךָ בְּמֵאָד מְאֹד וְנִתְתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:
ז וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זָרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ:
ח וְנִתְתִּי לְךָ וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזַת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:

- הפרק פותח בציון גילו של אברם בעת כריתת הברית: "בן תשעים שנה ותשע שנים" (פסוק א).
- ה' מתגלה לאברם בשם חדש: "אל ש-די" (פסוק א).
- הכותרת לפרק היא ציווי כללי: "התהלך לפני והיה תמים" (פסוק א).
- חלקו הראשון של פסוק ג מתאר את תגובתו של אברהם: "ויפול אברם על פניו".
- בניגוד לברית בפרק טו, כאן הפסוקים מדגישים את אופייה ההדדי של הברית: "ואתנה בריתי ביני ובינך" (פסוק ב), "והקמתי את בריתי ביני ובינך" (פסוק ז).
- ה' מצווה על שינוי שמו של אברם לאברהם, מדרש השם (משמעות השם החדש): "כי אב המון גוים נתתיך".

- בפסוקים שלוש הבטחות: הבטחת הזרע, הבטחת הארץ וההבטחה להיות לך לאלהים ולזרעך אחרים" (ז).

שלוש ההבטחות הן נצחיות ("לעולם").

מושגים: מדרש שם. ברית חד-צדדית- ברית דו-צדדית

מיומנות: זיהוי רעיון מרכזי- בחירת עם ישראל

השוואה בין הברית בפרק טו לבין הברית בפרק יז

הכותרת לפרק: "התהלך לפני ה' תמים" (פסוק א):

תנחומא ישן לך כו:

.. התהלך לפני והיה תמים.

למה האבות היו דומין לפני הקב"ה?

לנשיא שהוא מהלך וזקניו מהלכין לפניו

והזקנים מודיעין כבודו של נשיא.

כך היו אבות העולם הולכים לפניו,

שנאמר (בראשית מ"ח, טו) "האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו".

להבנת דברי המדרש:

מה תפקידם של הזקנים (היועצים)?

לשם מה הם הולכים לפני הנשיא (המלך)?

מה היה תפקידם של האבות בעולם? מה ניתן ללמוד מכך על התפקיד של עם ישראל בעולם?

בפשט המילים "התהלך לפני" הן קריאה לאברהם ללכת בדרכיו של הקב"ה. המדרש מפרש את הביטוי "התהלך לפני" באופן סמלי: האבות מתוארים כהולכים "לפני" הקב"ה, כזקנים ההולכים לפני הנשיא. תפקידם לייצג את כבוד ה' בעולם, להודיע על גדולתו ולהיות שליחיו. האבות נבחרו להפיץ בעולם את הידיעה על מציאות ה' וגדולתו.

מיומנות: הבנת המשמעות שמוסיף המדרש על הפסוק

לתלמידי 5 יח"ל:

רבי יוסף בכור שור (ריב"ש): התהלך לפני – לקיים מצוה זו.

והיה תמים – לא תחשוב בלבך שתהא בעל מום על זאת, כאדם שנקטע מקצת ידו או מקצת רגלו שהוא בעל מום.

מזו לא תהיה חשוב בעל מום אלא תמים ושלם.

לאיזו מצווה מכוונות המילים "התהלך לפני" לפי פירושו של ריב"ש?

מדוע הוצרך ה' לומר לאברהם "היה תמים" אחרי שציווה אותו "התהלך לפני"?

ע"פ פירוש "בכור שור" המילים "והיה תמים" הם התחייבות של הקב"ה לאברהם: בהבטחה שברית המילה לא תיחשב כמום או חיסרון בגוף. למרות שמבחינה פיזית המילה מסירה חלק מהגוף, המילה דווקא הופכת את האדם לשלם. היא משלימה את האדם מבחינה רוחנית כי היא מבטאת את קיום רצון ה'. (ראו בהרחבה תנחומא תזריע ה').

3. פסוקים ט-יד: הציווי על ברית המילה

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמַר אֶתָּה וְזָרְעָךָ אַחֲרָיִךָ לְדֹרֹתֶם :
 י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זָרְעָךָ אַחֲרָיִךָ הַמּוֹלֵל לָכֶם כָּל זָכָר :
 יא וְנִמְלַתֶם אֶת בְּשָׂר עַרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם :
 יב וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנֵת כְּסָף מִכֹּל בֶּן נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא :
 יג הַמּוֹלֵל יְמוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כְּסָף וְהָיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם :
 יד וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוֹל אֶת בְּשָׂר עַרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיָּה אֶת בְּרִיתִי הַפֶּר :

- הקב"ה מצווה את אברהם על חלקו בברית שביניהם: ביצוע ברית המילה.
- הציווי מתייחס לדיני ברית המילה: מי חייב, מתי, מה דינו של מי שלא נימול.
- הפסוקים מדגישים את המחויבות לדורות: "אתה וזרעך אחריך לדורתם" (פסוק ט), "לדורתכם" (פסוק יב).
- המילה היא אות פיזי וקבוע בגוף: "אות ברית" (פסוק יא) ו"בריתי בבשרכם לברית עולם" (פסוק יג)
- מילה המנחה: בפסוקים ט-יד המילה "ברית" חוזרת שש פעמים (ועוד ארבע בפסוקים א - ח) .

מושגים: אות

מיומנות: זיהוי דרכי הביטוי של התורה- מילה מנחה

משמעותה של ברית המילה

המקורות הבאים מעניקים משמעות למצוות המילה:

ספר החינוך מצוה ב

והעם הנבחר חפץ השם יתברך להשלים תכונתו, ורצה להיות ההשלמה על ידי האדם, ולא בראו שלם מבטן, לרמוז אליו כי כאשר תושלם צורת גופו על ידו, כן בידו להשלים צורת נפשו בהכשר פעולותיו.

הרב פרופ' יונתן גרוסמן, אברהם, עמ' 146 – 150

הקדמת טכס הברית לגיל שבו הנימול אינו יכול להתנגד, הופכת את אות המילה לעדות על הברית שבה מצויים הוריו של התינוק המבצעים בגוף בנם את אות הברית... האב מעיד על כך שהאל מימש את התחייבותו להפרות ולהרבות את זכר אברהם – הנה נולד בן והוא זכה לפרייון. לצד זאת, האב מכניס את הבן להיות חלק מהברית המשפחתית שקיימת עם אלוקים.

להבנת המקורות:

ספר החינוך:

מהו הרעיון העמוק בכך שה' לא ברא את האדם "שלם מבטן" וציווה עליו להשלים את עצמו?

איזה מסר חינוכי כללי לומד ספר החינוך מהציווי בהשלמת הגוף באמצעות המילה?

הרב פרופ' יונתן גרוסמן :

1. הרב פרופ' גרוסמן משנה את ההבנה המקובלת של ברית המילה - מי באמת נכנס לברית בטקס המילה?
2. אילו שתי משמעויות יש למעשה האב בעת ברית בנו?

הרמב"ם מסביר שהמילה היא סימן גופני המאחד את מאמיני ייחוד ה', מבדיל אותם מאחרים, ומחזק את הקשרים והערבות ההדדית ביניהם. לפי ספר החינוך המילה מסמלת את תפקיד האדם בעולם - כשם שעליו להשלים את גופו, כך עליו להשלים את נפשו במעשים טובים ועבודה עצמית. הרב גרוסמן רואה במילה ברית בין-דורית שבה ההורים (ולא התינוק) הם העדים לברית; האב מודה על מימוש הבטחת הפיריון ומכניס את בנו למסגרת הברית עם ה'.

מיומנות: הבנת משמעות ברית המילה מזוויות שונות

הרחבה

רמב"ם (1138 – 1204), מורה נבוכים, בתרגום מיכאל שורץ, חלק שלישי פרק מט

יש במילה, לדעתי, עוד עניין אחר, חשוב מאוד, והוא שיהיה לכל בעלי דעה זאת - אני מתכוון למאמיני ייחוד השם - סימן אחד גופני משותף להם, ולא יוכל מי שאינו מהם לטעון שהוא מהם בעוד הוא זר. את המעשה הזה לא יעשה אדם בעצמו או בילדו אלא מתוך אמונה אמיתית, מפני שאין זאת שריטה בשוק או כוויה בזרוע, אלא דבר שנחשב קשה מאוד מאוד. גם ידועה מידת האהבה ההדדית והעזרה ההדדית הקיימות בין עמים שלכולם סימן אחד, והוא בצורת ברית ואמנה.

מהי התועלת של "סימן אחד גופני משותף" למאמיני ייחוד ה' לפי הרמב"ם? מדוע הקושי והמחיר הגופני של ברית המילה הם יתרון בעיני הרמב"ם ולא חיסרון?

תנחומא תזריע ה' א:

"מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: איזה מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של בשר ודם? אמר לו: של בשר ודם נאים.

אמר לו טורנוסרופוס: הרי השמים והארץ - יכול אדם לעשות כיוצא בהם?

אמר לו רבי עקיבא: לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות, שאין שולטין עליו, אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם.

אמר לו: למה אתם מולים?

אמר לו: אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך, שמעשי בני אדם משל הקדוש ברוך הוא.

הביא לו רבי עקיבא שיבולים וגלוסקאות (=לחמניות), אמר לו: אלו מעשה הקדוש ברוך הוא, ואלו מעשה ידי אדם.

אמר לו: אין אלו נאים יותר מן השיבולים?

אמר לו טורנוסרופוס: אם הוא חפץ במילה, למה אינו יוצא הוולד מהול ממעי אמו?

אמר לו רבי עקיבא: ולמה שוררו (=חבל הטבור) יוצא עמו, והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו? ומה שאתה אומר 'למה אינו יוצא מהול', לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא את המצוות לישראל אלא לצרוף אותם בהם. ולכך אמר דוד: 'כל אמרת א-לוה צרופה' (תנחומא תזריע ה').

4. מה מוסיפה הברית הנכרתת בפרק יז על ההבטחות הקודמות לאברהם?

- הקב"ה הבטיח לאברהם זרע וארץ בפרק י"ב (א-ג; ז) ובפרק י"ג (טו - טז) וכן כרת עמו שתי בריתות: ברית בין הבתרים (פרק טו) וברית המילה. בשונה מברית בין הבתרים בה הקב"ה התחייב לאברהם על נחיותה של הבטחת הארץ באופן חד צדדי (אברהם אמנם הכין את הבתרים כחלק מכריתת הברית, אך הוא לא נדרש להתחייב), הברית בפרקנו היא דו-צדדית (הדדית): הקב"ה חזר על הבטחות הזרע והארץ והוסיף את ההבטחה "להיות לך לאלוקים". אברהם מצדו נדרש לקיים את מצוות ה' ולמול את עצמו ואת בני ביתו.
- בברית זו נוספה הבטחה: (ז) וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיֹּת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרָיִךְ: (פסוק ז).
אברבנאל לפסוק ד: "לברית עולם" ר"ל [רצונו לומר] נצחי ומתמיד, והברית הוא: "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך", ר"ל שתדבק ההשגחה באברהם כל ימיו וגם כן תדבק בזרעו בסבתו וזכותו וזה טעם "אחריך".
ע"פ פירוש האברבנאל ההבטחה הנוספת היא שה' ישגיח תמיד על אברהם ועל זרעו.

מיומנויות: מבט רחב, הדרגה בהבטחות

הרחבה

ר' י"ש ריגיו (איטליה, מאה 19):

להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך – שאעפ"י שאני אלהי כל בשר וכל הגוים, אהיה אלהיך ואלהי זרעך ביחוד, ואעשה למענכם מופתים ונפלאות לא נראו בארץ, אקים מבניכם לנביאים ואשפוך רוחי עליהם, אנחילכם תורת התמימה, ואתם לבדכם תקראו עם קדוש, חלק ה' וחבל נחלתו, בנים לה', סגולה מכל העמים, וכיוצא בתוארים הנכבדים האלה המורים יתרון אומה זו על כל שאר האומות, ולכן הבטחה זו להיות לך לאלהים כוללת כל הטובה הצפונה לו ולזרעו חתומי ברית קדש, וכל ההצלחות הנשגבות לאין חקר ואין ערוך אליהם בכל טובות העו"ה:

ה' מבטיח לאברהם שמזרעו יקום עם סגולה, מקודש מכל העמים.

הצעות לשיח אמוני וערכי:

- "התהלך לפני"

מדרש תנחומא שלמדנו מסביר ששליחותם של האבות (ושל עם ישראל) היא "ללכת לפני הקב"ה" כדי להודיע את כבודו. נשאל מה משמעותה של שליחות זו, מה הייעוד של עם ישראל בעולם, באיזו דרך הם מודיעים כבודו של הקב"ה בעולם.

● ברית המילה

ברית המילה היא המצווה המובהקת היחידה בחומש בראשית, והמצווה היחידה שיהודי נושא בבשרו. לאורך הדורות מצוות המילה הפכה לסמל של מסירות נפש, גם בתקופות של גזירות ורדיפות. נוכל לשוחח על כוחה של ברית המילה, להביא עדויות על בריתות שדרשו מסירות נפש ולשתף בחוויות אישיות שלנו, המורים, כאימהות וכאבות שהכניסו את ילדיהם בבריתו של אברהם אבינו.

5. פסוקים טו-כב: הבטחה (פרטית) לאברהם ולשרה

טו ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה:
 טז וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו:
 יז ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלא בן מלאך שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד:
 יח ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל חנה לפניך:
 יט ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק
 ונקמתני את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחרי:
 כ ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד
 שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול:
 כא ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הנה בשנה האחרת:
 כב ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם:

- שלוש פעמים ביחידה קצרה זו מבטיח הקב"ה לאברהם בן משרה.
- הקב"ה שינה את שמה של שרי ל"שרה".
- אברהם הופתע לשמע הבשורה. מדבריו עולה שעד כה במשך 13 שנה סבר אברהם שישמעאל הוא היורש אותו.
- אברהם נפל על פניו, צחק בלבו (פס' יז), וביקש מהקב"ה שישמעאל יתקיים.
- אלוקים הגיב לצחוקו של אברהם במילים "אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק".
- הקב"ה חזר על ההבטחה שהברית עם אברהם תמשיך עם בנו יצחק הנולד לו משרה, והוסיף מועד ללידת הבן: "למועד הנה בשנה האחרת" (כא).
- אלוקים הבטיח לדאוג לישמעאל - ישמעאל יהיה לגוי גדול.

א. שינוי שמם של אברהם ושל שרה:

רש"י (טו): לא תקרא את שמה שרי - דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל:

מהם מדרשי השמות (משמעות השמות החדשים)?

אברהם- אב המון גויים.

שרה- לשון שררה, שרה על גויים רבים.

שינוי השם הוא מוחלט - מאברם לאברהם, משרי לשרה (בניגוד ליעקב או לשלמה אשר מקבלים שם נוסף, אך השם הקודם עדיין קיים).

הרחבה

ברכות דף יב ע"ב

תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה שנאמר (בראשית יז) והיה שמך אברהם.

רבי אליעזר אומר עובר בלאו, שנאמר (בראשית יז) ולא יקרא עוד [את] שמך אברם.

(שמו של אברהם מבטא התחלה חדשה, ניתוק מוחלט מעברו).

ב. תגובותיו של אברהם :

ויפל אברהם על-פניו ויצחק (יז)

רש"י : ויפל אברהם על פניו ויצחק - זה תרגם אונקלוס : וחד. לשון שמחה.

לו ישמעאל יחיה לפניו. (יח)

רש"י : לו ישמעאל יחיה - הלוואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי [ראוי] לקבל מתן שכר כזה :

יחיה לפניך - יחיה ביראתך, כמו (פסוק א) התהלך לפני, פלח קדמי (=עבוד אותי)

רש"י מתייחס לענוותנותו של אברהם : "איני כדאי לקבל שכר כזה".

ע"פ פירושו של רש"י, דאגתו של אברהם מופנית לא רק לקיום הפיזי של ישמעאל אלא גם לדרכו הרוחנית של

ישמעאל. לא מדובר רק בחיים כשלעצמם, אלא בחיים בעלי משמעות ("חיים לפניך", בדומה לדרישה של ה'

מאברהם אבינו בפסוק א "התהלך לפני", חיים של עבודת הבורא).

מיומנות: העמקת דמותו של אברהם מתוך התגובות שלו להבטחת ה'

הרחבה :

רמב"ן : לו ישמעאל יחיה לפניך - ואמר אברהם, אם ישמעאל יחיה לפניך ארצה בברכה הזאת אשר ברכתני בזרע

שרה, כי הבטיחו מתחלה 'אשר יצא ממעיך הוא יירשד' (לעיל טו ד),

והנה היורש אותו יחיד, והיה חושב שהוא ישמעאל, ועתה כאשר נאמר לו כי משרה יוליד, והבין כי הוא [הבן

משרה] היורש, פחד פן ימות ישמעאל, ולכן אמר זה.

המשותף לפירוש רש"י ולפירוש רמב"ן : אברהם חשב עד כה שישמעאל ימשיך אותו ויירשו. הוא לא ציפה לנס.

ההבדל ביניהם : רש"י מבין את בקשתו של אברהם כתפילה על עולמו הרוחני של ישמעאל. הוא התפלל שגם

ישמעאל ימשיך בדרך ה' ולא יידחה החוצה. לפי רמב"ן אברהם התפלל על קיומו הפיזי של ישמעאל.

6. פסוקים כג-כז: קיום ציווי ברית המילה

כג וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ וְאֶת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל מִקְנֵת כְּסָפוֹ כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיִּמַּל אֶת בְּשָׂר עַרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים :
 כד וַאֲבָרְהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בָּהֶמְלוּ בְּשָׂר עַרְלָתוֹ :
 כה וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ בֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּהֶמְלוּ אֶת בְּשָׂר עַרְלָתוֹ :
 כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנֵוֹ :
 כז וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִידֵי בֵּית וּמִקְנֵת כְּסָף בֶּן נָכָר נִמְלוּ אִתּוֹ :

- הפסוקים מתארים את זריזותו המיוחדת של אברהם ואת ההיקף המלא בקיום המצווה
- הכתוב מדגיש את גילו המופלג של אברהם (99) ואת גילו של ישמעאל (13) בעת המילה.
- הביטוי החוזר הוא "בעצם היום הזה".

רש"י לפסוק כג לומד מן הפסוקים את זריזותו של אברהם בקיום המצווה:
 רש"י

בעצם היום - בו ביום שנצטווה, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגויים ולא מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצוותו של מקום.

מיומנויות:

זיהוי דרכי הביטוי של התורה - ביטוי מנחה (חוזר)
 העמקת דמותו של אברהם מתוך אופן ביצוע הציווי

לסיכום:

פרק י"ז בספר בראשית מתאר את הברית שנכרתה בין הקב"ה לבין אברהם. בפרק מופיעות שלוש הבטחות מרכזיות לאברהם ולזרעו: הבטחת הזרע, הבטחת הארץ, והבטחה "להיות לך לאלוקים". ברית זו כוללת שינוי שמו של אברם ל"אברהם" ושל שרי ל"שרה", והיא ברית דו-צדדית, כיוון שגם אברהם נדרש לעמוד בציווי למול את עצמו ואת בני ביתו.
 בנוסף, הקב"ה מבטיח שאברהם ושרה יולידו בן, יצחק, ושיצחק יהיה יורש הברית. אברהם מקיים את מצוות ברית המילה בזריזות ובעצם היום שבו נצטווה.

מיומנויות:

הבנת הכתוב:

- חלוקת פרק
- זיהוי דרכי הביטוי של התורה - מילה או ביטוי מנחה
- מבט רחב, הדרגה בהבטחות

- השוואה בין הברית בפרק טו לבין הברית בפרק יז

פרשנות:

- הבנת המשמעות שמוסיף המדרש על הפסוק
- הבנת משמעות ברית המילה מזוויות שונות
- העמקת דמותו של אברהם מתוך התגובות שלו להבטחת ה' ומתוך אופן ביצוע הציווי

זיהוי רעיונות מרכזיים:

- בחירת עם ישראל

מושגים מרכזיים:

- מדרש שם
- ברית חד-צדדית וברית דו-צדדית
- אות

הרשימה מאורגנת בצורה דומה לזו שמופיעה בסוף קובץ ההנחיה של פרק טו, עם חלוקה לקטגוריות של הבנת הכתוב, פרשנות, זיהוי רעיונות מרכזיים ומושגים מרכזיים.